

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ГРЕГОРАЦУК Юлія Володимирівна

УДК 373.6(73)

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
В СТАРШІЙ ШКОЛІ США**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
РОМАНИШИНА Людмила Михайлівна,
Хмельницький національний університет,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
НИЧКАЛО Нелля Григорівна,
Національна академія педагогічних наук України,
академік-секретар Відділення професійної освіти
і освіти дорослих;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВОЩЕВСЬКА Ольга Володимирівна,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, завідувач кафедри англійської мови
для технічних та агробіологічних спеціальностей.

Захист відбудеться 7 листопада 2013 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 7 жовтня 2013 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Перебудова українського суспільства на нових демократичних засадах і розвиток ринкової економіки висувають нові вимоги до професійної компетентності молодих фахівців, що вимагає посилення уваги до організації професійної підготовки старшокласників в загальноосвітніх навчальних закладах. Особливого значення набуває свідоме професійне самовизначення молодої людини, що позитивно впливає на оволодіння нею майбутньою професією та подальшу професійну діяльність.

У нормативних документах Міністерства освіти і науки України із цієї проблеми запропоновано нові підходи до організації освіти в старшій школі, яка має функціонувати на засадах профільного навчання. Старша профільна школа найбільш повно реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії. Саме завдяки цьому створюються сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, задоволення інтересів і потреб учнів, формування у них орієнтації на майбутню професійну діяльність.

Науковий доробок українських і зарубіжних дослідників вказує на актуальність і багатоаспектність проблеми професійної підготовки учнів старшої школи до майбутньої трудової діяльності. Значну теоретичну і практичну цінність для дослідження становлять праці Н.М. Бібік, С.У. Гончаренко (концептуальні засади особистісно орієнтованого навчання), М.П. Гузика, С.Е. Трубачевої (зміст навчання та організація навчально-виховного процесу), Л.В. Жовтана, Л.М. Романишиної, П.І. Сікорського (диференціація навчання), М.К. Гончарова, В.І. Кизенка (історичні тенденції розвитку профільного навчання), П.С. Лернера, Л.А. Липової (сутність і особливості організації професійної підготовки), Г.О. Балла, В.В. Рибалки (психологічні аспекти професійної підготовки), А.П. Самодріна, Н.І. Шиян (організація профільного навчання в сільській місцевості) та ін.

У сучасній вітчизняній педагогіці американська система освіти стала об'єктом дослідницької уваги А.М. Алексюка (педагогічні технології, методи та організаційні форми навчання), Р.А. Беланової (гуманізація змісту освіти), Л.І. Довгань, В.М. Жуковського (морально-етичне виховання), Н.Г. Ничкало, Т.С. Кошманової, Л.П. Пуховської (вища професійна освіта), А.А. Сбруєвої, М.О. Шутової (реформування середньої освіти), Н.В. Теличко (навчання обдарованих дітей) та ін.

Американські педагоги і психологи досягли в галузі професійної орієнтації та професійної підготовки суттєвих результатів. Різноманітність теоретичних концепцій і навчальних програм з підготовки учнів до свідомого вибору професії свідчить про інтенсивність і результативність пошуку нових рішень у професійній підготовці і розвитку підростаючого покоління.

До вивчення проблем системи загальної середньої освіти в США, організації навчального процесу, змісту та методів навчання неодноразово зверталися у своїх працях відомі американські педагоги ХХ ст.: Дж. Брунер, Дж. Дьюї, Дж. Конант (філософія освіти); У. Кілпатрік, Г. Колінз, Б. Купер, С. Марланд (експериментальні школи); Дж. Гудлед, А. Джонсон, Д. Теннер (стратегії і тактики реформування освіти); Ф. Парсонс, Д. Сьюпер (проблеми профорієнтації) та ін. Незважаючи на науково-педагогічні пошуки з цієї проблеми, професійна підготовка учнів старшої школи не була предметом окремих наукових досліджень.

Процес профілізації шкільної освіти, що відбувається в сучасних умовах в Україні, потребує вивчення найкращого вітчизняного і зарубіжного досвіду з цієї проблеми та зумовлює актуальність дослідження. Висвітлення педагогічних умов організації професійної підготовки у старших школах США сприятиме кращому осмисленню можливостей диференційованого навчання у задоволенні освітніх потреб старшокласників України, оскільки професійна орієнтація та професійна підготовка в старшій школі США розвинуті на достатньому рівні. Ще в 1899 році перші консультанти допомагали учням середньої школи в Детройті визначитися з майбутньою професією, а на початку ХХ століття американський психолог Г. Мюнстерберг вперше розробив і застосував відповідні тести для оцінювання професійних здібностей людини. Тому вивчення досвіду професійної підготовки учнів старшої школи США є актуальним і заслуговує на його фундаментальне наукове дослідження.

Аналіз літературних джерел та реального стану підготовки учнів старшої школи до професійної діяльності в Україні дав змогу виділити поряд з позитивними ознаками окремі суперечності, зокрема, між: динамічним характером розвитку народного господарства в нових ринкових умовах в Україні і недостатнім урахуванням цієї динаміки у змісті професійної підготовки старшокласників; зростанням вимог до рівня професійної підготовки фахівців та відсутністю системи науково-методичного забезпечення на кожному етапі профільної підготовки учнів; необхідністю свідомого вибору професії старшокласниками та відсутністю належним чином організованої професійної орієнтації; наявністю накопиченого досвіду зарубіжною системою середньої освіти щодо професійної підготовки старшокласників і недостатнім його вивченням та адаптацією у вітчизняній практиці.

Актуальність дослідження, можливість розв'язання зазначених суперечностей обумовлюють необхідність звернення до досвіду США. Теоретичний і практичний доробок американських фахівців у галузі професійної підготовки учнівської молоді становить значний інтерес для вітчизняних педагогів на етапі системної перебудови української шкільної освіти, що зумовило вибір теми наукового дослідження у такому формулюванні: **“Організація професійної підготовки в старшій школі США”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексних тем наукових досліджень “Теоретико-методичні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди” (РК № 0108U000536) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тема дисертації затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 24.02.2009 р.) та зареєстрована Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 16.06.2009 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка в старшій школі США та України.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи та структура організації професійної підготовки у старшій школі США.

Мета дослідження – на основі порівняльно-педагогічного аналізу наукової літератури виявити особливості організації професійної підготовки учнів старшої школи США та окреслити можливості творчої реалізації прогресивних ідей американського досвіду у розбудові старшої школи України.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети дослідження було визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу концептуальних засад і практичного досвіду професійної підготовки у старшій школі США виокремити фундаментальні концепції та теорії її організації, схарактеризувати основні періоди становлення і розвитку професійної підготовки.

2. Дослідити організаційно-педагогічні засади професійної підготовки учнів старшої школи США.

3. Виокремити й обґрунтувати кваліфікаційні напрями професійної підготовки учнів старшої школи США.

4. За результатами порівняльно-педагогічного аналізу організації професійної підготовки в старшій школі США та України визначити можливості творчого використання прогресивних ідей та елементів досвіду США для вдосконалення професійної підготовки в старшій школі України.

Методи дослідження. Відповідно до предмета, мети і завдань наукового пошуку використовувався комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, зокрема: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення філософських, психологічних, педагогічних і культурологічних знань; порівняльно-історичний, що дав змогу виявити провідні тенденції розвитку професійної підготовки в школах США; інтерпретаторсько-аналітичний, що сприяв вивченню і здійсненню аналізу монографічної і навчально-методичної літератури, офіційних і нормативно-законодавчих документів; структурно-функціональний, що забезпечив об'єктивний аналіз структурно-змістових та організаційно-педагогічних засад професійної підготовки в старшій школі США; компаративний – для з'ясування спільних та відмінних ознак у досвіді

організації професійної підготовки у старших школах України і США; прогностичний з метою обґрунтування шляхів удосконалення професійної підготовки у вітчизняних школах та окреслення можливостей творчого використання раціональних ідей американського досвіду в Україні; узагальнення й систематизації для формування та конкретизації висновків дослідження, обґрунтування рекомендацій; *емпіричні* – спостереження, опитування, анкетування, бесіди, запитання у формі електронного листування, обговорення дослідницьких проблем з українськими педагогами.

Джерельна база дослідження: офіційні документи й матеріали про розвиток і функціонування середньої освіти США та України, зокрема: законодавчо-нормативні документи, статистичні дані, навчальні програми старшої школи, матеріали навчально-методичного забезпечення закладів середньої освіти; наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з проблеми професійної підготовки школярів; довідково-енциклопедична література; періодичні американські видання з проблеми шкільної освіти: “Education Week” (“Освітній тиждень”), “ERIC Digest” (“Дайджест інформаційного центру освітніх ресурсів”), “ASCD Express” (“Експрес асоціації з нагляду та розробки навчальних програм”), “American Journal of Education” (“Американський освітній журнал”), “American School Board Journal” (“Американський журнал шкільних рад”), “Educational Leadership” (“Освітнє керівництво”) та ін.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше схарактеризовано основні філософсько-методологічні засади диференційованого навчання в школах США (концепції: педагогічного прагматизму, риса-фактор, профорієнтації, освіта в галузі кар’єри, “освіта для всіх”, наука-технологія-суспільство (НТС); теорії: професійної орієнтації, професійного розвитку, професійних інтересів і факторів);

схарактеризовано шляхи реформування загальної середньої освіти США і подано періодизацію становлення і розвитку професійної підготовки учнів старшої школи (доіндустріальний, індустріальний і постіндустріальний періоди);

визначено кваліфікаційні напрями і досліджено зміст навчальних програм реалізації професійної підготовки, а також структуру (обов’язкова програма, курси за вибором), форми (поєднання роботи з навчанням у школі, програми кооперативного навчання, молодіжне учнівство, стажування учнів, спостереження за роботою досвідчених працівників тощо) і методи професійної підготовки в старшій школі США (бесіда, дискусія, написання творів з опорою на особистий досвід, метод “проектів”, самостійна робота, рольова гра);

виявлено прогресивні ідеї досвіду професійної підготовки старшокласників США (ефективна система професійної орієнтації, застосування у процесі професійної підготовки інноваційних форм та методів навчання, ефективне прогнозування майбутніх потреб ринку праці, високий рівень

матеріального забезпечення шкіл, гнучкі системи підтримки здібних учнів та дітей з проблемних сімей); *визначено* можливості їх реалізації в освітньому просторі України.

Подальшого розвитку набули положення щодо трактування змісту базових понять професійної підготовки, основних тенденцій розвитку середньої освіти у США та Україні.

У науковий обіг введено нові факти, теоретичні ідеї і підходи до професійної підготовки учнів старшої школи США, які відображені й обґрунтовані американськими вченими.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні науково-методичних рекомендацій щодо можливостей реалізації прогресивних ідей американського досвіду організації професійної підготовки старшокласників в освітньому просторі України; розробці та впровадженні у практику роботи профільних шкіл та вищих професійно-технічних навчальних закладів України спецкурсу “Професійна підготовка в старшій школі: порівняльний аспект”. Результати наукового пошуку можуть бути використані у психологічних, педагогічних та порівняльних дослідженнях, розробці спецкурсів і спецсеминарів з проблем професійної підготовки в старшій школі.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 381 від 26.02.2013р.), Хмельницького національного університету (довідка № 42/03 від 11.03.2013р.), Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-02 /339 від 26.04.2013р.), Підволочиської гімназії імені Івана Франка (довідка № 77 від 04.04.2013р.), Скалатської загальноосвітньої школи I-III ст. (довідка № 297 від 27.12.2012р.), Староскалатської загальноосвітньої школи I-III ст. (довідка № 103 від 24.12.2012р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлювались у доповідях на конференціях: *міжнародних* – “Иновационные технологии в образовании” (Ялта, 2010); “Ключови въпроси в съвременната наука (м. Софія, Болгарія, 2013); інтернет-конференція “Сучасна наука XXI століття” (17-19 червня 2013р. – <http://int-konf.org/>); *всеукраїнських* – “Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення” (Черкаси, 2008). Матеріали дисертації обговорювались на засіданнях кафедри педагогічної майстерності та освітніх технологій Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2009–2012 рр.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 13 наукових працях (усі одноосібні). Серед них: 8 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, 1 стаття – в зарубіжному періодичному виданні, 4 публікацій – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 19 додатків (на 50 сторінках) і списку використаних джерел (302 найменувань, з них 120 – іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 265 сторінки, з них – 189 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми й доцільність її дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення результатів дисертаційного дослідження, представлено джерельну базу, відображено апробацію здобутих результатів, наведено відомості про структуру та обсяг дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** – **“Становлення і розвиток професійної підготовки в старшій школі США”** – розкрито й узагальнено основні психолого-педагогічні концепції та теорії професійної освіти США; проаналізовано тенденції розвитку середньої освіти і основні періоди становлення професійної підготовки в школах США; досліджено структуру закладів середньої освіти і розкрито зміст освітніх програм та навчальних планів старшої школи США.

Вивчення наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених проводилось за різними напрямками: реформування системи середньої освіти (Дж. Гудлед, О.М. Джуринський, Г. Колінз, Н.Г. Ничкало, А.А. Сбруєва, М.О. Шутова) організація навчального процесу професійної підготовки в старшій школі США і України (Дж. Дьюї, У. Кілпатрік, Дж. Конант, О.Є. Федотова, А.Д. Копитов, М.Ю. Красовицький, В.М. Мадзігон), дослідження структури, змісту, форм і методів професійної підготовки (Дж. Брунер, Б.Л. Вульфсон, Г.Д. Дмитрієв, Л.А. Липова, З.А. Малькова, О.О. Романовський). Схарактеризовано основні ідеологічні течії початку минулого сторіччя, які мали безпосередній вплив на формування системи підготовки кваліфікованих робітників у США в цілому та відіграли важливу роль у становленні та розвитку професійної підготовки в старшій школі США: соціальний дарвінізм, теорія дуалістичної природи інтелекту, тейлоризм, позитивізм (Ч. Проссер); прогресивізм (Дж. Дьюї); концепція “риса-фактор” (Ф.Парсонс); теорія професійного розвитку (А. Маслоу, Д. Сьюпер); теорія професійних інтересів і факторів (У. Бордін). Такі науковці, як Дж. Конант і Дж. Брунер, зробили вагомий внесок у розвиток шкільної освіти США в післявоєнний період. У 70-их роках ХХ століття С. Марланд створив концепцію освіти в галузі кар'єри, а М. Адлер, наполягаючи на відмові від елітарності американської освіти, розробив концепцію “Освіта для всіх”, чим закликав до справжньої демократичності в освіті. Мега тенденцією 80-х років ХХ століття стало поширення концепції під назвою НТС (наука – технологія – суспільство), метою якої було вдосконалення якості навчання школярів шляхом підвищення технічної грамотності.

Наведені вище філософські течії були взяті за основу державної підтримки диференціації змісту освіти в американських середніх загальноосвітніх школах через введення програм професійної підготовки, а також використання на ці потреби федеральних податків та податків на рівні штату. Ці ж ідеологічні концепції визначили напрям розвитку людських ресурсів у промисловості та бізнесі в якості основоположного. Джерелом американської ідеології освіти є

філософія прагматизму, засновником якої є Дж. Дьюї. Провідним положенням концепції педагогічного прагматизму є практична спрямованість навчання та виховання. Прихильники прагматичної педагогіки проголосили виховання процесом неперервної реконструкції особистого досвіду дітей, опираючись на вроджені здібності й потреби.

На основі історико-педагогічного аналізу процесу зародження та розвитку професійної підготовки в старшій школі США з'ясовано, що історія підготовки робочих кадрів у США поділяється на три періоди, які збігаються з промисловими революціями США. Кожен період ознаменувався наступними важливими для профорієнтації та професійної підготовки подіями: *перший* (доіндустріальний) – кінець XVIII ст. – 1860р. У зв'язку зі стрімким економічним зростанням країни капіталістичне виробництво вимагало кваліфікованих робітників, а тому місія школи набувала все більшого значення. Широко пропагувалися вимоги ввести ручну працю в навчальні програми, тому школи, в яких була організована продуктивна праця на сільськогосподарських роботах та в майстернях, стали дуже популярними. Видатний діяч Т. Джефферсон у своїх працях наголошував на необхідності введення обов'язкової народної освіти і закликав звернути особливу увагу на обдарованих дітей, чим теоретично обґрунтував ідею диференціації змісту освіти. З того часу починається популяризація професійної освіти.

Другий період (індустріальний) 1865 – 1914 рр. Наприкінці громадянської війни у 1865 р. освіта стала доступною для всіх верств населення і до кінця XIX ст. в США сформувалася система освіти, яка складалася з елементарної, середньої та старшої шкіл. У цей час намітилася тенденція до з'єднання загальної освіти з продуктивною працею. На початку XX ст. вивчення основ сільського господарства стало вводитися в школи, розташовані в сільській місцевості. Новою тенденцією стало збільшення обсягу природничих наук. У середніх школах почали запроваджувати професійні курси, виникла кооперативна форма трудового навчання. Вона полягала в тому, що учні мали змогу проходити трудову практику на фабриках і заводах, з якими укладалися спеціальні угоди. Американський психолог Г. Мюнстерберг вперше розробив та застосував відповідні тести для оцінювання професійних здібностей людини, а Ф. Парсонс заснував у Бостоні бюро з керівництва вибором спеціальності учнів міських шкіл, а через кілька років його комітет започаткував першу сертифіковану програму підготовки каунслерів (консультантів з профорієнтації). У 1917 р. був прийнятий закон Сміта-Хьюза, який передбачав асигнування на профорієнтацію та професійне навчання школярів, а також підготовку вчителів для проведення такої роботи. Доповідь Національної асоціації освіти (НАО) затвердила диференційовані програми, які базувалися на визначенні професійних інтересів учнів (система потоків).

Третій період (постіндустріальний) 1945 р. – продовжується до теперішнього часу. У післявоєнний період були прийняті законодавчі акти, які сприяли вдосконаленню діяльності

школи з проблем профорієнтації та профвідбору учнів, а також підвищились вимоги до кваліфікації шкільних каунслерів. Систему потоків було переведено на багаторівневу, коли учні однієї паралелі розподілялися на потоки-рівні за здібностями: швидкі, середні та повільні групи. У 1977 р. був прийнятий закон “Про освіту в галузі кар’єри”, в якому вона розглядалась як невід’ємна складова навчального процесу, що забезпечувала підготовку до роботи і розвиток професійних можливостей усіх учнів, співвідносячи програми навчання з їх життєвими прагненнями. У 80-х роках ХХ століття було затверджено трьох-профільний навчальний план, який доповнювався пунктами про освітні можливості розумово відсталих дітей, з одного боку, та обдарованих, з іншого, – таким чином американська середня школа відмовилася від єдиних програм та однакових вимог до всіх учнів. У 1994 р. був прийнятий закон “Школа – роботі”, метою якого було покращення підготовки американської молоді до самостійного трудового життя. У 2003 р. Американська асоціація шкільних каунслерів розробила Національну модель програми шкільного консультування. На сучасному етапі розвитку середньої освіти досить популярними є альтернативні заклади, зокрема, так звані школи-магніти та чартерні школи із профільною диференціацією навчання (Х. Беннет, Е. Бойер, Б. Купер).

Таким чином, американська освіта, ще від часів свого заснування відрізнялася диференціацією змісту навчання. В умовах професійної підготовки учнів старшої школи диференціація освіти спрямована на підвищення активності молоді в навчальній діяльності, кращу підготовку до усвідомленого вибору майбутньої професії та більш глибоке вивчення профільюючих предметів. На теперішній час професійна підготовка пропонується в 11000 середніх загальноосвітніх школах США, що складає близько 66% усіх шкіл.

Розробку стратегічних напрямів розвитку освіти, прийняття законів (актів) з найбільш актуальних проблем здійснює Конгрес США. Виявлено, що з історичних причин освіта не згадується в Конституції США, внаслідок чого відсутня єдина державна система освіти, а управління народною освітою довірене штатам, які мають право визначати її структуру самостійно.

З розвитком цивілізованого суспільства зростає роль професійної підготовки учнів старшої школи. У процесі дослідження виокремлено особливості диференціації та організації професійного навчання учнів. У системі середньої освіти США передбачається виявлення задатків, у зв’язку з чим селекція починається ще в початковій школі. У середній школі існує рання профілізація, педагоги спрямовують учнів на планування своєї майбутньої кар’єри вибором предметів за профілем. У старшій школі (*High school*) диференціація поглиблюється, предмети викладаються на різних рівнях, що зумовлено наявністю трьох профілів: академічний профіль (*academic curriculum*) призначений для школярів, орієнтованих на продовження навчання в коледжах; на професійному профілі (*occupational* або *vocational curriculum*) навчаються школярі,

охочі приступити до роботи після закінчення школи; молодь, що не визначилася у виборі подальшого життєвого шляху, навчається на загальноосвітньому профілі (*general curriculum*). Старша школа США – це, швидше, підготовчий курс до навчання у вищому навчальному закладі або підготовка до професійної діяльності. Програми з англійської мови, математики та природознавства представлені трьома рівнями, залежно від знань і життєвих цілей школярів. Відповідно до успіхів у навчанні у своїй групі, учень може бути переведений впродовж навчального року з одного рівня на інший. Старші школи підтримують тісні зв'язки з коледжами, університетами та підприємствами, які відслідковують успішних учнів, надсилають їм свої інформаційні матеріали, запрошують на зустрічі тощо.

Узагальнення результатів аналізу системи середньої освіти США дозволяє стверджувати, що така організація навчання створює умови для розвитку особистості відповідно до її потреб, можливостей та професійного самовизначення, оскільки при організації навчальної роботи надається перевага індивідуальним формам над колективними, існує ефективне прогнозування майбутніх потреб ринку праці, впроваджені гнучкі системи підтримки здібних учнів та дітей з проблемних сімей, наявний високий рівень матеріального забезпечення шкіл.

У другому розділі – **“Організаційно-педагогічні засади професійної підготовки в старшій школі США”** – розглянуто основні принципи організації навчання і роботи вчителів у школах США; проаналізовано програми професійної підготовки, а також перехідні та орієнтаційні програми; схарактеризовано організаційні форми та методи професійної підготовки в старших школах США.

Відповідно до концептуальних засад та мети дослідження визначено принципи організації навчання в старшій школі: реалізація суспільних та індивідуальних цілей в освіті; полікультурний характер освіти і виховання; рівний доступ до освіти всіх категорій учнів, у тому числі й з особливими потребами; диференціація, гнучкість освітньої системи і свобода вибору учнями напрямів, змісту й темпів навчання; опора у процесі навчання на індивідуальні відмінності учнів, їх специфічні ознаки; орієнтація на оволодіння ними розумовими операціями високого рівня; самостійність у процесі навчання; двомовність; досвід як основа навчання; демократизм навчання і виховання.

З'ясовано, що вибір американськими школярами старшої школи є досить відповідальним рішенням, від якого залежить їх професійне майбутнє. Тому в середній школі існують перехідні програми (*Transition Programs*) і літні програми, такі як “The Possibility Project” (“*Проект можливості*”). У більшості державних старших шкіл розроблено орієнтаційні програми (*Freshman Orientation Programs*), призначені для перегляду політики старшої школи з метою полегшення учням переходу в нове середовище, проводяться заходи, які дозволяють майбутнім старшокласникам приєднатися до “графіку міні-шкільного дня” (“*mini school day schedule*”), що

допомагає їм отримати краще уявлення про своє нове шкільне життя. Старшокласників заохочують до вступу в різноманітні клуби, що є одним із способів допомоги новачкам адаптуватися до особливостей навчання у старшій школі. Із введенням таких програм кількість відрахувань старшокласників значно нижча у навчальних округах та школах з успішними перехідними та орієнтаційними програмами.

Аналіз програм професійної підготовки показав, що вони бувають трьох типів: програми спеціальної підготовки до зайнятості, що відповідають рівню початкової професійної освіти; програми освіти для підготовки до сімейного життя і ролі споживача; а також програми загальної підготовки до зайнятості (стосуються допрофесійного навчання).

Професійна підготовка надає змогу учням після закінчення школи виходити на ринок праці. Після закінчення професійних програм учні отримують Associate Degree (асоціативний ступінь) або сертифікат з однієї з професійних галузей. Associate Degree є проміжним ступенем між закінченням школи і ступенем бакалавра. Цей ступінь присвоюється після навчання за дворічною програмою коледжу і веде до здобуття ступеня бакалавра після завершення двох додаткових років навчання.

У соціальному плані введення школи в реальну програму професійної підготовки сприяє розвитку в учня навичок планування власної кар'єри, впевненості в завтрашньому дні і, в кінцевому результаті, адаптації до світу праці.

Програми професійної підготовки надаються учням у наступних державних навчальних закладах: 1. Загальноосвітня старша середня школа пропонує всі типи програм, проте вибір програм спеціальної професійної підготовки обмежений у зв'язку з труднощами забезпечення навчально-матеріальної бази цих програм. Для загальної підготовки учнів до ринку праці більшість загальноосвітніх шкіл пропонує курси з вивчення бізнесу, стенографії, бухгалтерської справи, роботи з офісною технікою, обробки даних. 2. Локальні професійні школи (*area vocational schools* або *career schools*) і професійно-технічні центри (*vocational technical centers* або *career technical centers*) пропонують широкий вибір професій. У теперішній час початкова професійна підготовка ведеться з урахуванням вимог ринку праці за такими групами професій: сільське господарство, бізнес, маркетинг, охорона здоров'я, економіка домашнього господарства, промислові професії, техніка та комунікації, підготовка працівників у сферах послуг та догляду за дітьми. Старшокласники загальноосвітніх шкіл половину навчального дня проводять у школах і опановують загальноосвітні предмети, а для вивчення курсів спеціальної професійної підготовки приїжджають в локальні професійні школи або професійно-технічні центри. 3. Професійні школи (*full-time vocational high schools* або *full-time career schools*) надають старшокласникам як загальну освіту, так і пропонують різноманітні програми початкової професійної освіти (в цих школах здійснюється підготовка машиністів, теслярів, водопровідників, автомеханіків, ремонтників

кондиціонерів, друкарів, пекарів). У роки реформи найбільш популярними виявилися програми підготовки в галузі промисловості та бізнесу. Менше учнів обирають професії у сфері медицини, технології та комунікації. Проте, відсоток старшокласників, які вивчають технології та комунікації, у загальній кількості учнів збільшується.

Наступним важливим кроком у житті кожного школяра є продовження навчання в коледжах, вищих навчальних закладах або перехід безпосередньо до професійної діяльності. Особливістю професійних програм, що створені для полегшення переходу учнів зі школи в коледжі, є їх інтегрований характер, це – програма технічної підготовки (*Tech-Prep Program*), а також проект під умовною назвою “Два плюс два плюс два” (“*Two Plus Two Plus Two*”). Протягом останнього десятиліття в США проводиться низка заходів, спрямованих на вдосконалення процесу переходу від школи безпосередньо в світ праці. У процесі дослідження виявлено, що комплексна програма Е. Херра допомагає учням не лише усвідомити проблеми, що стоять перед ними, але й набути необхідних навичок для їх вирішення. В універсальній консультаційній програмі У. Адкінса “Необхідні життєві навички: як вибрати, знайти, отримати і зберегти роботу”, яка призначена для різних типів освітніх установ і консультаційних центрів, закладена можливість адаптації для різних груп населення, з різними освітніми рівнями. Цільовими установками курсу Дж. Кімбрелла і Б. Віньярда “Як домогтися успіху в світі праці” є підготовка молоді до побудови власної професійної стратегії, формування досвіду самоорганізації, закріплення навичок самопізнання і самовдосконалення, формування вмінь, що сприяють успіху на ринку праці.

Результати опрацювання наукової літератури засвідчили, що для всіх вище розглянутих програм курсів і проектів, які впроваджуються в сучасних умовах у середніх загальноосвітніх установах США, характерні: багаторівневність, ступінчаста підготовка кадрів, варіативність і гнучкість. Установлено, що навчання відповідно до цих програм і курсів доповнюється груповими та індивідуальними консультаціями з психологом-консультантом із планування кар’єри, що працює в кожному навчальному закладі, а також аналізом виробничої практики, трудової і суспільної діяльності учня, складанням паспорта кар’єри. Всі ланки цієї системи тісно взаємозв’язані і працюють на реалізацію провідної мети – успішної підготовки учня до вступу у світ зайнятості і досягнення успіху в професійній кар’єрі.

Існують професійні організації учнів шкіл та коледжів, які пропонують індивідуальні програми навчання з присудженням премій чи стипендій, проводять конкурси професійної майстерності. Все це стимулює більш якісну професійну підготовку учнів до трудової діяльності. Найбільш численною є Організація учнів і студентів технічних професій, кваліфікованих працівників та працівників сфери послуг, місія якої полягає у громадянському і моральному вихованні молоді, розвитку організаторських здібностей.

З'ясовано, що класно-урочна система навчання є основною формою організації професійної підготовки в старшій школі США, а урок залишається домінуючою формою навчання в загальноосвітній школі. Для ефективної реалізації професійної підготовки у старшій школі США використовуються такі форми, як поєднання роботи з навчанням у школі, програми кооперативного навчання, молодіжне учнівство, стажування учнів, а також спостереження за роботою досвідчених працівників. Під час поєднання роботи з навчанням (*work-study program*) першу половину дня школярі проводять у школі, де вивчають загальноосвітні предмети, а другу половину дня – в майстернях, лабораторіях, на робочих місцях, де отримують професійну підготовку. Програми кооперативного навчання (*cooperative program*) відрізняються від першої форми наявністю координації навчання в школі і на робочому місці. Інноваційною формою організації професійної підготовки освіти стало молодіжне учнівство, призначене для старшокласників останніх років навчання на базі середніх шкіл. Воно передбачає професійне консультування, інтеграцію загальної і професійної освіти, поєднання навчання в школі з вивченням окремих курсів в коледжах, оплачувану роботу, наставництво, можливість отримання сертифікатів. Широко використовується стажування учнів, а також спостереження за роботою досвідчених працівників (*job shadowing*), яке часто організовується при підготовці медсестер. Під час спостережень за роботою персоналу школяр аналізує завдання, які виконує працівник, а також взаємини людей на робочому місці.

З'ясовано, що стрижневим методом навчання в старшій школі США є метод бесіди. Популярними є такі методи навчання, як: дискусія, дебати, соціодрама, ділові ігри, кооперативне навчання, які, окрім того, що усувають монотонність, пожвавлюють заняття, ще й заохочують учасників до максимального розкриття своїх здібностей, спонукають до підвищення вимогливості до себе та до своїх товаришів; самостійна робота, написання творів з опорою на особистий досвід, проекти дозволяють успішно розвивати творчі здібності, уяву, вчитися логічно мислити, узагальнювати, встановлювати зв'язки.

Важливу роль у реалізації основних завдань навчання, які спрямовані на успішну реалізацію професійної підготовки, відіграє високий рівень оснащення навчальних класів та майстерень сучасними технічними засобами в старших школах США.

Упровадженню інновацій у навчальний процес американської школи передують проведення досліджень за трьома рівнями. Дослідження на першому рівні, проводяться в лабораторних умовах психологами або іншими фахівцями у галузі теорії пізнання. Дослідження на другому рівні мають прикладний характер і здійснюються в умовах, які є аналогічними або подібними до умов, що існують в школах. Мета досліджень третього рівня полягає у визначенні ефективності нововведень в окремій школі або шкільному окрузі. Для цього проводиться опитування

викладачів, учнів, батьків, безпосереднє спостереження у класі за здійсненням інновацій, вивчаються показники успішності і сприйняття учнями нових методик.

У третьому розділі – **“Порівняльний аналіз професійної підготовки в середніх школах США та України”** – розглянуто особливості розвитку та організації профільного навчання в школах України; подано результати опитування вчителів і керівників шкіл щодо проблем, які заважають ефективній реалізації профільного навчання у старших класах українських шкіл; здійснено порівняльний аналіз організації професійної підготовки в старших школах США та України; виявлено можливості реалізації прогресивних ідей досвіду професійної підготовки старшокласників США в освітньому просторі України.

Вивчення науково-методичної літератури, нормативних документів та реального стану практики організації профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах України дало можливість констатувати, що ідея організації профільної підготовки учнів старшої школи в історії вітчизняної педагогічної думки формувалася поетапно; мережа закладів загальної середньої освіти змінювалася еволюційно; розуміння сутності та мети професійної підготовки узгоджувалося з основоположними принципами гуманістичної педагогіки. Установлено, що в Україні сформовано нормативно-правову базу організації профільного навчання у старшій ланці загальноосвітньої школи, організації початкового допрофільного етапу – поглибленого вивчення додатково окремих предметів і факультативних курсів у початковій та основній ланках. Дослідження сучасного стану професійної підготовки дозволило зробити узагальнення: незважаючи на високий рівень зацікавленості у профільному навчанні учнів, вчителів та батьків, стан готовності загальноосвітніх навчальних закладів не повністю задовольняє їх потреби у професійній підготовці, що зумовило звернення до досвіду впровадження диференціації у шкільну освіту західних країн, зокрема США.

Для порівняльного аналізу професійного навчання у старшій школі України і США було обрано вісім об'єктів: профорієнтаційна робота; особливості організації навчання; кадрове забезпечення; зміст освіти; реалізація особистісно орієнтованого підходу; науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчального процесу; виховання учнів. Результати порівняльного аналізу організації професійної підготовки в старших школах США та України свідчать про наявність як спільних підходів до організації навчального процесу (профільне навчання старшокласників здійснюється на основі базової середньої освіти; структурування на обов'язкові шкільні предмети та вибіркові (елективні) курси; на сучасному етапі відбувається зміна утилітарно-економічної спрямованості знань у школах США на гуманітарну спрямованість, властиву вітчизняним школам; реалізація особистісно орієнтованого підходу у школах України ще не є досконалою, але в обох країнах проголошується необхідність врахування у навчальному процесі пізнавальних можливостей, досвіду, потреб та інтересів учнів), і значних відмінностей (у США: варіативність і гнучкий характер освітніх програм за рахунок децентралізації системи

освіти; профорієнтаційна робота на всіх етапах середньої освіти; успішна реалізація принципів диференціації та індивідуалізації навчального процесу; позитивне прийняття педагогічних інновацій; сучасні форми організації професійної підготовки; високий рівень організації самостійної роботи, що розвиває впевненість в собі і творчість учнів; в Україні: недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці; обмеженість доступу до якісної освіти окремих категорій населення (діти, які проживають у сільській місцевості, діти з особливими освітніми потребами, обдарована учнівська молодь, діти мігрантів); перевантаження учнів великою кількістю обов'язкових предметів, що обмежує введення профільних дисциплін; відсутність партнерської співпраці між школами та професійно-технічними навчальними закладами, ВНЗ і підприємствами; низький рівень упровадження у навчальний процес сучасних методик, інноваційних технологій навчання; незадовільний стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низький рівень оплати праці працівників освіти і науки; брак належного науково-методичного та інформаційного забезпечення; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування освіти).

Проведене опитування вчителів і керівників шкіл та гімназій з профільними напрямками навчання в містах України (Одеса, Тернопіль, Хмельницький, Львів, Кременець) допомогло безпосередньо дізнатися про наявність проблем, що стоять на заваді успішній реалізації профільного навчання. На основі результатів проведених досліджень дійшли висновку, що США мають більш вагомі здобутки в організації професійної підготовки в старшій школі. Тому було обґрунтовано науково-методичні рекомендації щодо можливостей використання прогресивних ідей досвіду США у вітчизняній системі середньої освіти. Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в організації професійної підготовки старшокласників необхідно забезпечити: оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації; створити умови для диференціації навчання, професійної орієнтації, профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів і здібностей; формування цілісної системи виявлення та психолого-педагогічного супроводу обдарованої молоді, створення умов для її розвитку, соціалізації та дальшого професійного зростання; підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій; розробку ефективного механізму фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників; удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури.

ВИСНОВКИ

На підставі компаративного аналізу прогресивних ідей досвіду США і України проведено узагальнення, теоретичне обґрунтування й вивчення шляхів практичного розв'язання проблеми організації професійної підготовки в старших школах, а також схарактеризовано можливі шляхи їх реалізації в освітньому просторі України, що дало підстави для узагальнень і висновків.

1. Узагальнення результатів вивчення літературних і нормативно-документальних джерел та практичного досвіду засвідчило, що джерелом американської ідеології освіти є філософія прагматизму, провідним положенням якої є практична спрямованість навчання та виховання. У становленні та розвитку професійної підготовки, диференціації навчання, профорієнтаційної роботи в школах США важливу роль відіграли такі концепції та теорії американських науковців, зокрема, концепції: “риса-фактор” (Ф. Парсонс), освіти в галузі кар’єри (С. Марланд), “Освіта для всіх” (М. Адлер), НТС (наука – технологія – суспільство) (У. Зіман, Р. Пеллон, П. О’Херн); теорії: професійного розвитку (А. Маслоу, Д. Сьюпер), професійних інтересів і факторів (У. Бордіна).

Розвиток та становлення ідей професійної підготовки в старших школах США тісно пов’язані з етапами промислової революції в США. Ретроспективний аналіз показує, що з самого початку свого виникнення американська школа прагнула задовольнити потреби економіки. Згідно періодизації відомого американського економіста Дж. Ріфкіна виділено три періоди: *доіндустріальний* – кінець XVIII ст. – 1860 р. (продуктивну працю учнів почали застосовувати в майстернях і сільськогосподарських роботах; теоретично обґрунтована ідея диференціації змісту освіти), *індустріальний* – 1865 – 1914рр. (сформована система освіти, яка складалася з елементарної, середньої та старшої шкіл; освіта стала доступною для всіх верств населення; вводяться професійні курси; застосовуються тести для оцінки професійних здібностей людини; започатковано сертифіковану програму підготовки каунслерів; затверджені диференційовані програми, які базувалися на визначенні професійних інтересів учнів (система потоків)) і *постіндустріальний* – 1945р. – теперішній час (систему потоків було вдосконалено на багаторівневу; прийнятий закон “Про освіту в галузі кар’єри”, в якому вона розглядалась як невід’ємна складова навчального процесу; затверджено трьохпрофільний навчальний план; розроблена Національна модель для програм шкільного консультивання; проведена популяризація альтернативних закладів освіти, шкіл-магнітів та чартерних шкіл із профільною диференціацією навчання).

2. Аналіз структурно-змістових та організаційно-педагогічних засад професійної підготовки в старшій школі США засвідчив, що її ефективність забезпечується через: постійний моніторинг потреб ринку праці і динамічне реагування на його зміни; наявність децентралізованої системи управління освітою; організацію профорієнтаційної роботи, починаючи з молодшої школи; активну розробку технології використання особистісно орієнтованого підходу у старшій школі США; забезпечення належного рівня навчально-методичної та матеріально-технічної бази

професійної підготовки старшокласників; постійне вдосконалення форм організації навчання (поєднання роботи з навчанням у школі, програми кооперативного навчання, молодіжне учнівство, стажування учнів, спостереження за роботою досвідчених працівників); використання сучасних методів (бесіда, дискусія, ділові ігри, написання творів з опорою на особистий досвід, проекти); партнерської співпраці між старшими школами та коледжами, і підприємствами. Для старшої школи США характерні три основні профілі: академічний; професійний; загальноосвітній. Обов'язковими навчальними предметами на всіх профілях є: англійська мова, математика, природознавство, суспільні дисципліни. Ці предмети представлені трьома рівнями, залежно від знань та планів на майбутнє школярів, решта – курси за вибором. Сукупність обраних курсів за вибором дозволяє отримати освіту певного професійного напрямку.

3. Професійна підготовка надає змогу учням після закінчення школи виходити на ринок праці. Після закінчення професійних програм учні отримують Associate Degree (асоціативний ступінь), який є проміжним між закінченням школи і ступенем бакалавра, або сертифікат з однієї з професійних галузей. Цей ступінь присвоюється після навчання за дворічною програмою коледжу і веде до здобуття ступеня бакалавра після завершення двох додаткових років навчання. У старших школах США початкова професійна підготовка проводиться з урахуванням вимог ринку праці за такими групами професій: сільське господарство, бізнес, маркетинг, охорона здоров'я, економіка домашнього господарства, промислові професії, техніка та комунікації, підготовка працівників у сферах послуг та догляду за дітьми.

4. Порівняльний аналіз організації професійної підготовки в старших школах США та України дав змогу виявити *спільні ознаки* (здійснення профільного навчання на основі базової середньої освіти; структурування шкільних предметів на обов'язкові та вибіркові (елективні) курси; гуманітарна спрямованість знань, реалізація особистісно орієнтованого підходу); *відмінні ознаки* (у США: варіативність і гнучкий характер освітніх програм; інноваційні форми організації професійної підготовки; досконала профорієнтаційна робота; успішна реалізація принципів диференціації та індивідуалізації навчального процесу; швидке прийняття і впровадження педагогічних інновацій; в Україні: недостатня орієнтованість структури і змісту середньої освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні вимоги; перевантаження учнів великою кількістю обов'язкових предметів; відсутність партнерської співпраці між школами та професійно-технічними закладами, ВНЗ і підприємствами; низький рівень упровадження у навчальний процес сучасних інноваційних технологій і методик навчання; брак належного фінансово-економічного, матеріально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчальних закладів).

5. Аналіз сучасного стану впровадження профільного навчання в старших школах України (на основі проведеного анкетування вчителів і керівників загальноосвітніх і профільних шкіл)

дозволив виділити основні проблеми, що утрудняють успішну реалізацію профільного навчання. Вивчення та узагальнення прогресивних ідей американського досвіду організації професійної підготовки старшокласників уможливили обґрунтування рекомендацій щодо перспектив творчого використання їх в освітньому просторі України, зокрема: упорядкування нормативно-законодавчої бази, яка б забезпечувала сприятливі умови для ефективної організації професійної підготовки старшокласників; формування нових за змістом навчальних програм та планів (для базових, профільних і спеціальних курсів), які б зменшили навчальне навантаження; впровадження профорієнтації на всіх рівнях середньої освіти, що є необхідною передумовою ефективної реалізації профільного навчання; підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а також введення до штату середніх загальноосвітніх шкіл посади радника з професійної орієнтації (каунслер в США); збільшення обсягів фінансування сфери середньої освіти і, на основі цього, інформатизація освіти, вдосконалення матеріально-технічного, навчально-методичного та бібліотечного забезпечення профільного навчання старшокласників; творче поєднання традиційних та інноваційних методик і технологій навчання, а саме: заохочення в процесі викладання ініціативи та самостійності у навчанні; зменшення максимальної наповнюваності класів до 25 учнів для забезпечення рівного доступу кожного учня до отримання якісних освітніх послуг; встановлення партнерської співпраці між школами та професійними навчальними закладами, підприємствами; забезпечення дієвості традиційних підходів української школи до створення духовної єдності, дружби та взаєморозуміння у стосунках вчителів та учнів, враховуючи гуманістичний підхід, вимогливість та принциповість педагога щодо навчання і поведінки учнів.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективи науково-дослідницької роботи вбачаємо у вивченні особливостей організації професійної підготовки в різних регіонах США; дослідженні організації навчання в школах-магнітах та чартерних школах із профільною диференціацією навчання; підготовці педагогічних кадрів і консультантів з профорієнтації до освітньої діяльності в школах США.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Сива Ю.В. Методологічні підходи до означення суті, змісту та основних напрямів щодо розуміння полікультурної освіти / Сива Ю.В. // Вісник Черкаського університету Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2008.– Вип. 121 – С.121-126.
2. Грегоращук Ю.В. Філософсько-методологічні засади профільної освіти в США / Грегоращук Ю.В. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т; [редкол.: Сущенко Т. І. (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2009. – Вип. 3 (56). – С .151-160.

3. Грегоращук Ю.В. Структура середньої освіти та особливості організації навчання / Грегоращук Ю.В. // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т; [редкол.: Сущенко Т. І. (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2009. – Вип. 4 (57). – С.75-83.

4. Грегоращук Ю.В. Характеристика поняття профільного навчання та його сутності [Електронний ресурс] / Грегоращук Ю.В. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, Електронне наукове фахове видання. – Вип. 2. – 2009. – Хмельницький – С.27-40. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadsps/2009_2/09guvnrs.pdf

5. Грегоращук Ю.В. Форми професійної підготовки в старших школах США / Грегоращук Ю.В. // Науковий вісник Чернівецького університету: Збір. наук пр. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац.ун-т, 2010. – Вип. 517 – С.12-21.

6. Грегоращук Ю.В. Особливості переходу учнів із середньої в старшу школу США / Грегоращук Ю.В. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // / Редкол.:І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2010. – С.18-22.

7. Грегоращук Ю.В. Форми і методи організації навчання в старшій школі США / Грегоращук Ю.В. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. –Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2010. – № 2. – С.145-151.

8. Грегоращук Ю.В. Особливості організації профільного навчання в старших школах США та України / Грегоращук Ю.В. // Науковий вісник Чернівецького університету: Збір. наук пр. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 635.– С.74-81.

9. Hrehorashchuk Y. Important role of high school counselor in planning students future career / Hrehorashchuk Y. // Nauka i studia. Pedagogiczne nauki, psychologia i socjologia, filologiczne nauki – Przemysl: Sp. z o.o “Nauka i studia”, 2013. – NR 11 (79) – С.5-10.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Сива Ю.В. Історико-педагогічний аспект формування полікультурної освіти / Сива Ю.В. // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Черкаси, 27-28 лютого 2008р.). – Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2008. – С.145-147.

11. Грегоращук Ю.В. Провідні принципи організації профільного навчання в старшій школі США / Грегоращук Ю.В. // Инновационные технологии в образовании: Материалы VII Международной научно-практической конференции (Ялта, 20-22 сентября 2010г.) – Сборник статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2010. – С.71-75.

12. Грегоращук Ю. В. Peculiarities of professional school counselor's job in the USA / Грегоращук Ю.В. // Ключови въпроси в съвременната наука: Материали за 9-а международна научна практична конференция (София, 17 – 25 април 2013), Том 19. Педагогически науки. – София: «Бял ГРАД-БГ» ООД – С.17-20.

13. Грегоращук Ю. В. Становлення і розвиток диференційованого навчання в школах США / Грегоращук Ю.В. // Сучасна наука XXI століття: Матеріали Дев'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (17-19 червня 2013р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://int-konf.org/konf062013/381-gregoraschuk-yu-v-stanovlennya-rozvitok-diferencyovanogo-navchannya-v-shkolah-ssha.html>

АНОТАЦІЇ

Грегоращук Ю.В. Організація професійної підготовки в старшій школі США. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2013.

У дисертації узагальнено основні психолого-педагогічні концепції професійної освіти США; охарактеризовано основні періоди становлення і розвитку професійної підготовки в старших школах США; подано загальну характеристику закладів середньої освіти і розкрито зміст освітніх програм старшої школи США; розглянуто основні особливості організації навчання і роботи вчителя в школах США; проаналізовано перехідні та орієнтаційні програми, які є невід'ємним елементом ефективної організації професійної підготовки в старших школах США; охарактеризовано форми та методи професійної підготовки; розглянуто особливості розвитку та організації профільного навчання в школах України; подано результати опитування вчителів і керівників шкіл щодо проблем, які утруднюють реалізацію профільного навчання у вітчизняних школах. На основі порівняльного аналізу організації професійної підготовки в старших школах США та України виявлено прогресивні ідеї досвіду професійної підготовки старшокласників США та окреслено можливості їх реалізації в освітньому просторі України.

Ключові слова: професійна підготовка, організація професійної підготовки, старша школа США, профільне навчання, диференціація навчання, навчальна програма, зміст, форми та методи навчання.

Грегоращук Ю.В. Организация профессиональной подготовки в старшей школе США. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук за специальностью 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский

национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2013.

В диссертации обобщены основные психолого-педагогические концепции и теории профессионального образования, которые сыграли важную роль в становлении и развитии профессиональной подготовки в старшей школе США. Выяснено, что в основе профессиональной подготовки лежит прагматическая педагогика Дж. Дьюи. Проанализированы тенденции развития среднего образования США, а именно, охарактеризованы периоды становления профессиональной подготовки в старших школах США: доиндустриальный (конец XVIII в. – 1860г.), индустриальный (1865г. – 1914г.) и постиндустриальный (1945г. – по настоящее время).

Представлена общая характеристика учреждений среднего образования и раскрыты особенности организации обучения в старшей школе США, (децентрализованная система управления образованием; организация профориентационной работы, начиная с младшей школы; активная разработка технологий использования личностно ориентированного подхода; наличие трех профилей: академический (academic curriculum), профессиональный (occupational или vocational curriculum), общий (general curriculum); обеспечение надлежащего уровня учебно-методической и материально-технической базы профессиональной подготовки старшеклассников, партнерского сотрудничества между старшими школами и колледжами и предприятиями.

Рассмотрены основные принципы организации обучения и работы учителя в школах США. Раскрыто содержание образовательных программ и проанализированы переходные и ориентационные программы, которые являются неотъемлемым элементом эффективной организации профессиональной подготовки в старших школах США.

Охарактеризованы формы и методы организации профессиональной подготовки в старших школах США и выяснено, что урок остается доминирующей формой обучения. Для эффективной реализации профессиональной подготовки в старшей школе используются еще такие формы, как сочетание работы с учебой в школе, программы кооперативного образования, молодежное ученичество, стажировки учащихся, а также наблюдение за работой опытных работников. Стержневым методом обучения в старшей школе США является метод беседы, популярны также такие методы, как дискуссия, деловые игры, самостоятельная работа, написание сочинений с опорой на личный опыт, проекты.

Рассмотрены особенности развития и организации профильного обучения в старших школах Украины. Проанализированы результаты опроса учителей и руководителей школ относительно проблем, стоящих на пути эффективной реализации профильного обучения в отечественных школах. Осуществлен сравнительный анализ организации профессиональной подготовки в старших школах США и Украины, который позволил выявить общие признаки (осуществление профессиональной подготовки на основе базового среднего образования, структурирования

школьных предметов на обязательные и выборочные (элективные) курсы, реализация личностно ориентированного подхода, организация самостоятельной работы); отличительные признаки (в США: вариативность и гибкий характер образовательных программ; инновационные формы организации профессиональной подготовки; совершенная профориентационная работа; успешная реализация принципов дифференциации и индивидуализации учебного процесса; быстрое принятие и внедрение педагогических инноваций; в Украине: чрезмерная нагрузка учащихся большим количеством обязательных предметов; отсутствие партнерского сотрудничества между школами и профессионально-техническими, высшими учебными заведениями и предприятиями; отсутствие надлежащего научно-методического, информационного и материально-технического обеспечения).

В диссертации выделены прогрессивные идеи опыта профессиональной подготовки старшеклассников США и обоснованы научно-методические рекомендации относительно возможностей их реализации в образовательном пространстве Украины: следует организовать совершенную профориентационную работу с учащимися на всех уровнях обучения в школе (ввести должность школьного советника по профессиональной ориентации); создать переходные и ориентационные программы, которые помогают выбрать правильный карьерный путь и облегчают переход в старшие школы, колледжи; разработать и апробировать учебные планы и программы для базовых, профильных и специальных курсов; повысить квалификацию педагогических кадров; улучшить ресурсное обеспечение обучения.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, организация профессиональной подготовки, профильное обучение, старшая школа США, дифференциация обучения, учебная программа, содержание, формы и методы обучения.

Hrehorashchuk Y. Organization of Vocational Training in the USA High Schools. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2013.

The basic psychological and pedagogical conceptions of the USA vocational education are summarized in the thesis. The main periods of vocational training development in the United States of America are described. General U.S. secondary school institutions are characterized and high school core curriculum is analyzed. The basic principles of the U.S. secondary education organization and school teachers' work are discussed; the main forms and methods of school education in the United States are described. The necessity of school counselor work and importance of Transition and Orientation

programs for effective organization of vocational training in the U.S. high schools are showed in the thesis.

Vocational training is in its development phase in Ukrainian schools. Conducted surveys of Ukrainian teachers and school managers showed the main problems that impede the effective vocational training implementation in local high schools. Based on the comparative analysis of the content and organization of vocational training in the U.S. and Ukrainian high schools, the progressive ideas of the U.S. vocational training experience are revealed and the possibilities of their implementation in the educational area of Ukraine are outlined.

Key words: vocational training, organization of vocational training, USA high school, differentiation, curriculum, content, forms and methods of teaching.